

تحلیلی بر روند مهاجرت در استان فارس

دکتر حسن بیک محمدی^۱

بهنام مغانی^۲

چکیده

استان فارس در دهه های گذشته تحت تأثیر شرایط اقتصادی، رفاهی، خدماتی، اجتماعی و فرهنگی، تغییرات زیادی در نقل و انتقالات جمعیتی نشان می دهد، به گونه ای که این استان که در سال ۱۳۳۵ یک استان مهاجرفرست بوده در فاصله سالهای ۴۵ تا ۶۵ پذیرش مهاجرتی داشته و مجدداً در سالهای ۷۵-۶۵ به دلایل مختلف از جمله پایین بودن تمرکز صنایع به ویژه صنایع بزرگ، خشکسالی، کمبود آب، کمبود شغل و مهاجرت های شدید روستایی - عشایری به استانی مهاجرفرست تبدیل شده، طوری که در دهه ۷۵-۶۵ موازنه مهاجرتی آن منفی و ۶۰۳۷- بوده است.

در این مقاله با استفاده از روشهای پژوهش تاریخی، توصیفی و تحلیلی، نقل و انتقالات جمعیتی گذشته استان در ابعاد مهاجرت های بین استانی و توزیع داخلی آنها همراه با نقش عوامل اقتصادی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مؤثر در آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است و در پایان جهت تعادل بخشی به جمعیت استان راهکارهایی ارائه شده است.

واژگان کلیدی

روند مهاجرت، موازنه مهاجرت، مهاجرت به خارج، مهاجرت به داخل، مهاجرت طول عمر

۱- دانشیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان

۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

مقدمه

سرزمین پارس به خاطر تنوع اقلیمی، خاک حاصلخیز و آب نسبتاً کافی یکی از واحدهای جغرافیایی مهم فلات ایران محسوب می شود. آریایی ها بعد از اینکه سرزمین خود را به مقصد فلات ایران ترک کردند شاخه ای از آنها به خاطر شرایط مساعد آب و هوایی، چراگاههای وسیع و زمستان های نسبتاً ملایم، سرزمین پارس را جهت سکونت انتخاب کردند. این قبایل پراکنده بعدها قوم پارس را تشکیل داده و امپراطوری بزرگ هخامنشی را به وجود آوردند. این سرزمین مقر حکومت ساسانیان، عضدالدوله دیلمی، زندیه و غیره بوده است. استان فارس محل زندگی ایلات مهمی چون قشقایی، خمسه، باصری بوده که در دهه های اخیر به علت کم رنگ شدن و از بین رفتن سازمان ایلی روزبه روز از جمعیت عشایری آنها کاسته شده و هر سال تعداد زیادی از اینها در شهرها و روستاهای استان فارس یا استانهای دیگر ساکن می شوند. یکی از چهره های مشخص و ویژگی های جمعیتی این منطقه همگونی مردم است. چون اکثریت جمعیت منطقه را فارس ها تشکیل می دهند.

از دیگر ویژگی های فرهنگی منطقه ادب دوستی و فرهنگ پروری آن است، به طوری که سعدی و حافظ دو شاعر همیشه زنده در شیراز یعنی جایی که به منزله قلب پایتخت فرهنگی کشور مطرح است متولد شده اند. درصد بالای سواد مردم این سرزمین انعکاسی دیگر از فرهنگ دوستی مردم آن است.

در جمعیت شناسی، مهاجرت به طور عام عبارتست از تغییر محل اقامت فرد از یک نقطه به نقطه دیگر. (زنجانی، ۱۳۷۲، ص ۲۱۲) و یا جابجایی افراد یا گروه ها که متضمن تغییر دایمی یا نیمه دایمی محل سکونت است. (پرسات، رولند ۱۹۸۹ ص ۱۴۴).

مهاجرت یکی از پدیده های جمعیت شناختی و یکی از جنبه های تحلیل جمعیت است، پدیده ای که به نقل و انتقال سکونتی انسان از مکانی به مکان دیگر مربوط می شود. مردم غالباً از سرزمین هایی که شرایط اقتصادی اجتماعی و فرهنگی آن نامساعد است خارج می شوند و به مناطقی که دارای جاذبه های شغلی بهتر، دستمزدهای بالاتر و شرایط اجتماعی اقتصادی بهتری است مهاجرت می کنند (نظری، ۱۳۷۳ ص ۱۶۵)

جابجایی جمعیت و تحرکات مکانی انسانها در ایران سابقه طولانی دارد قبل از سال ۱۳۰۰ بیشتر جابجایی های جمعیتی مربوط به نقل و انتقال اقوام، ایلات، عشایر و مهاجرت های

شهر به شهر بوده است. وجود کوی ها، تیمچه ها و کاروانسراهای مربوط به ساکنان شهرهای دیگر یک شهر، می تواند نشانه جابجایی بین مناطق شهری باشد. استان فارس طی چهل سال گذشته به دلیل تغییر در روند موقعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در مملکت و در نتیجه دگرگونی در ساختار عملکردی و همچنین وقوع جنگ تحمیلی ۸ ساله از نظر نقل و انتقالات جمعیتی تغییرات زیادی داشته است به طوری که این استان از سال ۱۳۳۵ تاکنون از نظر مهاجرت پذیری و مهاجرفرستی پیوسته تغییرات زیادی داشته است.

بدیهی است در این مدت در اثر نقل و انتقالات جمعیتی، حجم جمعیت، ساختار شغلی، نسبت جنسی، جمعیت شهری و روستایی و بالاخره مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن نیز در معرض تغییر و تحول شدید قرار گرفته است.

پدیده مهاجرت در استان فارس از دو نظر به شرح زیر قابل توجه و بررسی است:

۱- مهاجرت های بین استانی و مهاجرت های داخل استان

۲- توزیع مهاجران در سطح استان

قابل توجه است که بدانیم سهم شهرستانهای مختلف استان در نقل و انتقالات جمعیتی یکسان نبوده است و در عین مهاجرفرستی استان در سال های مختلف رشد جمعیت شهری آن در برخی از شهرها (مانند شیراز و مرودشت) زیاد بوده است و مسائلی چون تراکم زیاد جمعیتی، گرانی قیمت زمین، مسکن، نارسایی در ارائه خدمات رفاهی، آلودگی محیطی و احداث شهرهای جدیدی را به دنبال داشته و شهر شیراز و شهرک های اطراف آنرا به یک ناحیه شهری بزرگ تبدیل کرده است.

اهداف پژوهش

اهداف اصلی پژوهش عبارتند از:

- ۱- شناخت عوامل مؤثر در نقل و انتقالات جمعیتی استان
- ۲- سهم شهرستان های استان در پذیرش مهاجران به استان
- ۳- ارائه پیشنهاد های لازم جهت متعادل سازی جمعیت استان

مهاجرت های بین استانی

تا سال ۱۳۳۵ استان فارس (شامل فارس و بنادر) از موقعیت اجتماعی - اقتصادی خاصی برخوردار نبوده و به علت اقتصاد کشاورزی یکی از نواحی مهاجرفرست ایران محسوب می شده است. آمار جدول شماره (۱) نشان می دهد که این استان ضمن ارتباط مهاجرتی با استانهای دیگر ۱۴۳۵۸۲ نفر مهاجر (مهاجران طول عمر) داشته و در مقابل ۲۰۱۷۷۹ نفر به استانهای دیگر فرستاده است که خالص مهاجرتی آن ۵۸۱۹۷ - نفر بوده است. (۶ / ص ۱۳)

جدول شماره (۱) مهاجران طول عمر تا سال ۱۳۳۵ برحسب استان محل اقامت و استان محل تولد

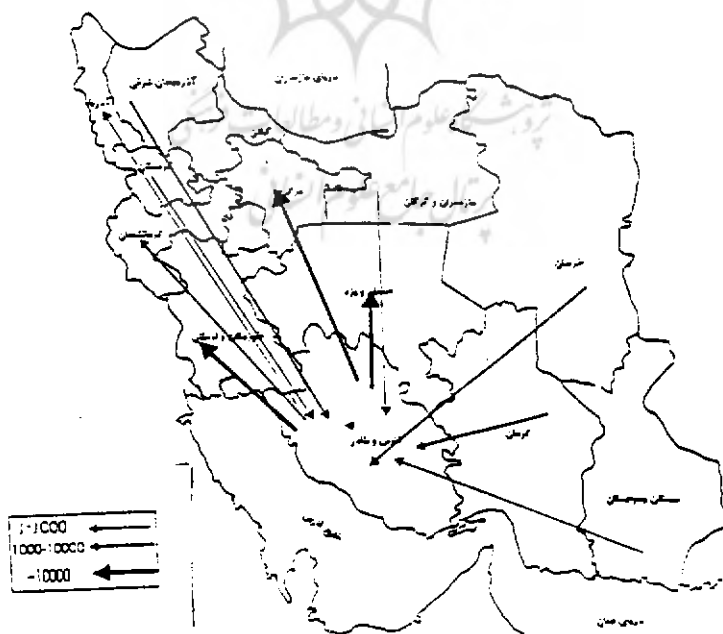
ردیف	استان	واردشدگان به	خارج شدگان از	مهاجرت خالص
۱	گیلان	۵۰۲	۲۲۰	+۲۸۲
۲	مازندران و گرگان	۱۲۴۹	۴۹۱	+۷۵۸
۳	آذربایجانشرقی	۱۳۳۷	۱۳۲	+۱۲۰۵
۴	آذربایجانغربی	۱۱۰	۱۱۳	-۳
۵	مرکزی	۲۷۷۱	۱۵۶۰۷	-۱۲۸۳۶
۶	کردستان	۹۹	۶۰	+۳۹
۷	کرمانشاه	۶۶۹	۲۷۳۵	-۲۰۶۶
۸	اصفهان و یزد	۷۲۹۱	۱۸۴۳۹	-۱۱۱۴۸
۹	خراسان	۵۴۶۱	۸۵۹	+۴۶۰۲
۱۰	خوزستان و لرستان	۳۶۴۰	۴۴۴۵۲	-۴۰۸۱۲
۱۱	فارس و بنادر	۱۱۶۹۲۲	۱۱۶۹۲۲	—
۱۲	کرمان	۳۱۳۴	۱۵۶۲	+۱۵۷۲
۱۳	سیستان و بلوچستان	۳۹۷	۱۸۷	+۲۱۰
۱۴	جمع	۱۴۳۵۸۲	۲۰۱۷۷۹	-۵۸۱۹۷
۱۵	موازنه مهاجرت			-۵۸۱۷۹

منبع: زنجانی، حبیب اله، علیزاده آمی، زرین تاج، مهاجرت، نشریه شماره ۲۸، ص ۱۳، ۱۳۷۲

بدیهی است سهم استانهای مختلف در مهاجرفرستی یا پذیرش مهاجران استان فارس یکسان نبوده و نقش برخی از آنها بسیار چشمگیرتر بوده است. آمار جدول و نقشه شماره (۱)

نشان می دهد که در بین استان های کشور سهم استان های (خوزستان - اصفهان - مرکزی) در پذیرش مهاجران استان از همه بیشتر بوده است. (خوزستان و لرستان در سال ۱۳۳۵ یک استان بوده اند). بدیهی است در این مورد توجه برنامه ریزان کشور به سرمایه گذاری در دو قطب صنعتی ایران آن روز یعنی شهرهای تهران و آبادان و ایجاد جاذبه های شغلی در این مراکز در جذب مهاجران استان فارس بی تأثیر نبوده است. (برنامه اول عمرانی کشور، سازمان برنامه، سال های ۱۳۳۴-۱۳۳۷). همانطور که برنامه های قبل از انقلاب نشان می دهد، استان فارس سهم قابل توجهی از سرمایه گذاری های دولتی را به خود اختصاص نداده است و عمده سرمایه گذاری در قطب های اصلی از قبیل تبریز، رشت، تهران، اراک، اصفهان، بندرشاهپور، اهواز، خارک، آبادان، قزوین پراکنده شده اند و خارج از این قطب های صنعتی سرمایه گذاری قابل توجهی در صنایع بزرگ و متوسط و کوچک به عمل نیامده است (برنامه پنجم عمرانی کشور، سازمان برنامه، سال های ۵۶-۵۲، ص ۲۰۹). آمار موجود نشان می دهد که تا سال ۱۳۴۵ استان فارس در مجموع دارای بیلان منفی مهاجرتی و ۴۶۱۱۹ نفر مهاجر به سایر استان ها داشته است (۷/ص ۲۸).

نقشه شماره ۱- جریان مهاجرتی خالص بین استانی فارس تا سال ۱۳۳۵

سرشماری سال ۱۳۵۵ مهاجرت را از دو دید مهاجرت های طول عمر و مهاجرت های دوره ای^۱ در فاصله سال های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۵ مورد توجه قرار داده است که در اینجا مهاجرت دوره ای مدنظر است. در فاصله سال های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ تعداد مهاجران سایر استان ها به فارس ۸۷۳۹۴ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۴۵ که ۶۶۱۱۹ نفر بوده رشدی نسبتاً خوب محسوب می شود. (جدول شماره ۲)

البته همانطور که بیان شد در همه برنامه ریزیهای عمرانی قبل از انقلاب سهم استان فارس از اختصاص و جذب سرمایه گذاری های دولتی نسبت به سایر استان ها ناچیز بوده ولی با اینحال می بینیم که در بین سال های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ جمعیت پذیر بوده است. علت آن را در اقداماتی از قبیل افزایش قابلیت ها و ظرفیت های کشاورزی، آموزشی، تفریحی، توریستی، گردشگری و ... می توان جستجو کرد.

جدول شماره (۲) مقایسه توزیع مهاجران نسبت به جمعیت استان فارس در سرشماری ۱۳۳۵ و ۱۳۵۵

سال	جمعیت استان	تعداد کل مهاجران	نسبت تعداد کل مهاجران به جمعیت استان (درصد)	وارد شده از سایر استان ها	نسبت تعداد افراد وارد شده به استان به جمعیت استان (درصد)
۱۳۴۵	۱۴۳۹۸۰۴	۹۳۲۱۰	۶/۴۷	۴۶۱۱۹	۳/۲۰
۱۳۵۵	۲۰۲۵۵۸۲	۲۱۸۲۳۶	۱۰/۷۲	۸۷۳۹۴	۴/۲۹

در فاصله سال های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ در ادامه روند مهاجرپذیری فارس و افزون بر آن وقوع جنگ تحمیلی و دور بودن این استان از صحنه های جنگ باعث افزایش نقل و انتقالات جمعیتی به سوی این استان می شود. آمار جدول شماره ۳ نشان می دهد که در فاصله سال های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ در مقابل ۵۷۱۶۰ نفری که از استان خارج شده اند ۱۱۸۰۳۷ نفر به آن وارد شده اند که بیلان آن مثبت و خالص مهاجرتی ۶۰۸۷۷+ بوده است و در این دهه استان فارس با همه استانهای کشور ارتباط مهاجرتی داشته و تعداد مهاجر به آن بیش از دو برابر مهاجرت کنندگان از استان بوده است. نکته قابل تأمل در جدول شماره (۳) و نقشه شماره (۲) این است که

۱- مهاجرت طول عمر: مهاجرت افراد غیرمتولد شهر یا آبادی محل اقامت و مهاجرت های دوره ای به تعدادی از مهاجران گفته می شود که مخصوص دوره خاصی (مثلاً ۶۵-۵۵) بوده اند.

جریان مهاجرت بین فارس و خوزستان نسبت به سال های قبل عوض شده است. در دهه ۶۵-۵۵ حجم مهاجران استان خوزستان به فارس بسیار چشمگیر بوده و بیش از ۶۲/۸ درصد از مهاجران به آن را تشکیل داده است. در این ارتباط وقوع جنگ تحمیلی و هجوم جمعیت بسیار زیادی از جنگ زدگان به استان فارس را نمی توان از نظر دور داشت.

داده های آماری فوق نشان می دهد که در فاصله سال های ۵۵ تا ۶۵ استان فارس یکی از استان های مهاجرپذیر ایران بوده است. (جدول شماره ۲) همچنین مشاهده می شود که بعد از خوزستان مهاجران استان تهران سهم زیادی از مهاجران به استان را تشکیل داده و با حدود ۱۰/۳ هزار نفر بیش از ۸/۷ درصد از مهاجران استان را به خود اختصاص داده است. این جدول همچنین نشان میدهد سهم عمده مهاجرفرستی و مهاجرپذیری استان مربوط به استان های نزدیک به استان فارس است. همچنین آمار فوق نشان می دهد که در این دهه خالص مهاجرتی استان فارس در مقابل استان خوزستان ۶۶۹۴۸+ نفر بوده است.

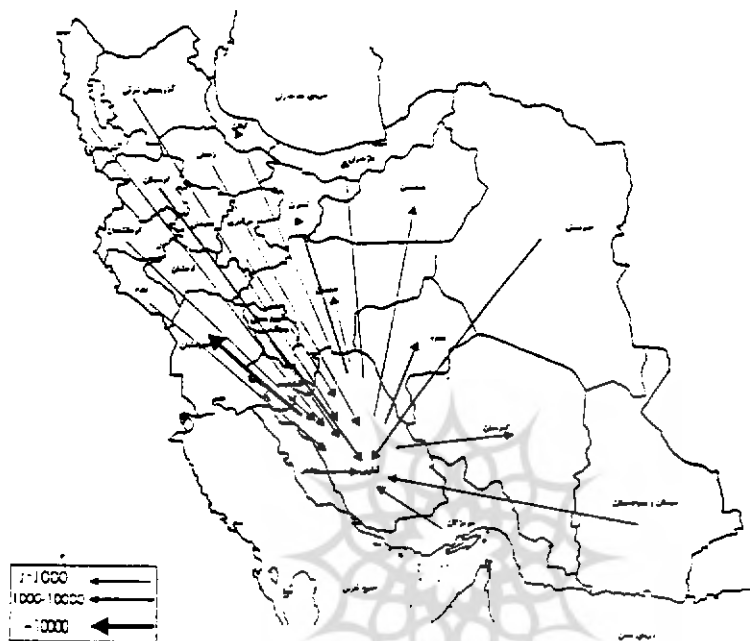
نقشه شماره ۲ جریان های مهاجرتی بین استان فارس ۶۵-۱۳۵۵

جدول شماره (۳) مهاجرت استان فارس در دوره ۱۰ ساله ۵۵ تا ۱۳۶۵

ردیف	استان	وارشدگان به	خارج شدگان از	مهاجرت خالص
۱	تهران	۱۰۲۹۱	۱۲۳۷۵	-۲۰۸۴
۲	مرکزی	۷۶۶	۶۵۴	+۱۱۲۰
۳	گیلان	۱۰۲۹	۵۱۲	+۵۱۷
۴	مازندران	۱۰۶۴	۷۵۸	+۳۰۶
۵	آذربایجان شرقی	۱۹۰۵	۷۱۳	+۱۱۹۲
۶	آذربایجان غربی	۶۸۰	۵۲۳	+۱۵۷
۷	باختران	۱۱۸۰	۳۸۴	+۷۹۶
۸	خوزستان	۷۴۲۱۵	۷۲۶۷	+۶۶۹۴۸
۹	فارس	-----	-----	-----
۱۰	کرمان	۱۴۵۰	۱۸۷۷	-۴۲۷
۱۱	خراسان	۱۵۷۱	۱۷۴۶	-۱۷۵
۱۲	اصفهان	۶۱۶۳	۹۳۳۱	-۳۱۶۸
۱۳	سیستان و بلوچستان	۵۱۷	۹۷۷	-۴۶۰
۱۴	کردستان	۶۱۷	۲۷۹	+۳۳۸
۱۵	همدان	۸۹۷	۴۹۰	+۴۰۷
۱۶	چهارمحال و بختیاری	۵۴۴	۵۱۰	+۳۴
۱۷	لرستان	۱۳۷۷	۵۵۳	+۸۲۴
۱۸	ایلام	۱۵۴	۱۲۲	+۳۲
۱۹	کهگیلویه و بویراحمد	۲۴۵۳	۴۷۲۵	-۲۲۷۲
۲۰	بوشهر	۶۶۱۳	۶۹۱۷	+۳۰۴
۲۱	زنجان	۳۵۸	۳۹۳	-۳۵
۲۲	سمنان	۲۱۹	۱۵۴	+۶۵
۲۳	یزد	۱۹۰۴	۱۲۸۰	+۶۲۴
۲۴	هرمزگان	۲۰۷۰	۴۶۶۲۰	-۲۵۰۰
	جمع	۱۱۸۰۳۷	۵۷۱۶۰	+۶۰۸۷۷

نقشه شماره ۳. جریان های مهاجرتی خالص بین استانی استان فارس سال های ۱۳۶۵-۱۳۷۵

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در فاصله ساله های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ به خاطر عدم توجه کافی در ایجاد خدمات زیربنایی و همچنین برگشتن تعداد کثیری از خوزستانی ها به موطن اصلی خود و همچنین سرمایه گذاری بیشتر در استان های دیگر، استان فارس با موزانه منفی مهاجرتی روبرو بوده و به عنوان یکی از استان های مهاجرفرست قلمداد شده است. جدول ۴ و نقشه شماره ۳ نشان می دهد که در بین استان های کشور، استان خوزستان (به خاطر خاتمه جنگ تحمیلی) و تهران (به خاطر امکانات شغلی و رفاهی فراوان) بیشترین سهم مهاجرپذیری را از استان فارس داشته اند.

نقشه شماره ۳ نشان می دهد که برعکس دهه قبل که بیشترین مهاجران استان از خوزستان بوده است، در این دهه یک حالت عکس ایجاد شده و مهاجرت خالص به خوزستان ۲۲۷۰۷ نفر بوده است. البته در این دهه از استان های دوردست مانند خراسان، سیستان و بلوچستان، کردستان، کرمانشاه، لرستان و از استان های همجوار مانند هرمزگان و بوشهر، استان فارس مهاجرانی را پذیرفته است.

جدول شماره (۳) مهاجرت استان فارس در دوره ۱۰ ساله ۶۵ تا ۱۳۷۵

ردیف	استان	واردشدگان به	خارج شدگان از	مهاجرت خالص
۱	آذربایجانشرقی	۲۲۴۱	۱۹۴۶	+۲۹۵
۲	آذربایجانغربی	۲۴۶۹	۱۹۹۷	+۲۷۲
۳	اردبیل	۴۱۸	۳۹۱	+۲۷
۴	اصفهان	۱۶۰۰۱	۱۶۵۹۸	-۵۹۷
۵	ایلام	۴۵۲	۳۰۱	+۱۵۱
۶	بوشهر	۱۵۹۳۷	۱۳۴۶۵	+۲۴۷۲
۷	تهران	۱۴۷۷۰	۲۰۶۳۴	-۵۸۶۴
۸	چهارمحال و بختیاری	۱۴۱۹	۶۴۴	+۷۷۵
۹	خراسان	۴۳۶۰	۳۳۲۸	+۱۰۳۲
۱۰	خوزستان	۲۱۸۳۵	۴۴۵۴۲	-۲۲۷۰۷
۱۱	زنجان	۳۲۴	۲۶۶	-۴۲
۱۲	سمنان	۳۳۷	۵۹۸	-۲۶۱
۱۳	سیستان و بلوچستان	۲۷۹۰	۱۹۵۵	+۸۳۵
۱۴	فارس	-----	-----	-----
۱۵	قم	۹۱۸	۱۸۳۲	-۹۱۴
۱۶	کردستان	۳۰۴۲	۱۱۷۹	+۱۸۶۳
۱۷	کرمان	۴۹۷۰	۵۸۱۰	-۸۴۰
۱۸	کرمانشاه	۱۹۲۸	۹۶۴	+۹۶۴
۱۹	کهگیلویه و بویراحمد	۶۴۷۲	۹۴۵۰	-۲۹۷۸
۲۰	گیلان	۱۵۶۸	۱۹۱۱	-۳۴۳
۲۱	لرستان	۱۵۲۷	۸۴۴	+۶۹۳
۲۲	مازندران	۲۰۹۴	۲۲۵۱	-۱۵۷
۲۳	مرکزی	۱۷۰۱	۱۳۲۶	+۳۷۵
۲۴	هرمزگان	۸۹۰۳	۸۲۶۵	+۶۳۸
۲۵	همدان	۱۷۷۸	۱۳۹۷	+۳۸۱
۲۶	یزد	۳۰۹۹	۴۲۳۱	-۱۱۳۲
	جمع	۴۸۰۲۳۷	۴۸۶۲۷۴	-۶۰۳۷

توزیع مهاجرت ها در داخل استان

در فاصله سال های ۶۵ تا ۱۳۷۵ جمعاً ۴۸۰۲۳۷ نفر معادل ۱۲/۵۸ درصد جمعیت استان ها به استان فارس وارد یا در داخل آن جابجا شده اند. که از این تعداد ۳/۴۵ درصد مربوط به مهاجران خارج از کشور و حدود ۴۶۳۶۴ (حدود ۹۲/۵۵ درصد) مربوط به مهاجرت های داخلی است. یعنی کسانی که از نواحی روستایی و شهری به قصد مهاجرت سرزمین اصلی خود را ترک کرده اند. بدیهی است توزیع این جابجایی ها در سطح شهرستان های مختلف استان یکسان نبوده و تحت تاثیر برخورداری از توان های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تفاوت های زیادی بین آنها به چشم می خورد، به طوری که شهرستان شیراز با داشتن ۲۲۹۳۹۷ نفر یا ۴۷/۷۶ درصد واردشدگان بالاترین سهم را دارا بوده است. بدیهی است در این ارتباط مرکزیت استانی در تمرکز بخش عظیمی از صنایع و فعالیت های آموزشی، خدماتی و تراکم سرمایه ها و تنوع جاذبه های شغلی و اهمیت گردشگری و توریستی شهرستان شیراز موجب شده که نزدیک به ۲۰/۸۵ درصد مهاجران این شهرستان مربوط به دیگر استان های کشور باشد.

در سایر شهرستان های استان فارس نقل و انتقالات جمعیتی اغلب مربوط به جمعیت های شهری و روستایی داخل استان است. بعد از مرکز استان، شهرستان های مرودشت با ۱۰/۴۲ و کازرون با ۵/۳۰ درصد قرار گرفته اند و در مقابل شهرستان های بوانات، اقلید، سپیدان و استهبان به خاطر دوری از مرکز استان و انزوای جغرافیایی و فقر امکانات صنعتی و خدماتی کمترین سهم (حدود ۱ درصد) را داشته اند.

در مورد پذیرش مهاجران خارج از استان در دهه ۶۵ تا ۷۵ آمار جدول شماره ۵ نشان می دهد که بین شهرستان های مختلف استان تفاوت های زیادی دیده می شود به طوری که شهرستان آباده با ۳۹/۹۰ درصد و بوانات با ۶/۳۶ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین سهم را به خود اختصاص داده است. بدیهی است در این ارتباط واقع نشدن این شهرستان در جاده ترانزیتی مهم شیراز - اصفهان و نقش فرهنگی برجسته آن «داشتن مراکز مختلف علمی از جمله دانشگاه آزاد و پیام نور و غیره» بی تاثیر نبوده است و در پایین بودن سهم بوانات هم می توان از انزوای جغرافیایی و نقش کشاورزی و همچنین ناشناخته بودن آن نام برد.

جدول شماره (۵) وضعیت مهاجرت استان فارس از ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵

ردیف	شهرستان	وارد شده	از سایر استانها (درصد)	شهرستانهای دیگر استان (درصد)	شهر یا آبادی همان شهرستان	درصد جمعیت مهاجر	
						خارج از کشور	شهرستان
۱	آباده	۱۵۲۰۵	۳۹/۹۰	۲۶/۶۳	۳۲/۱۵	۰/۷۴	۱۳/۶۷
۲	استهبان	۶۸۱۶	۲۳/۴۲	۴۲/۶۳	۳۲/۰۰	۰/۳۷	۱۰/۸۳
۳	اقلید	۴۸۴۹	۲۱/۳۷	۴۰/۹۰	۳۶/۰۹	۰/۵۹	۵/۹۹
۴	بوانات	۲۹۸۹	۶/۳۶	۵۲/۸۹	۳۹/۴۴	۰/۳۶	۶/۴۰
۵	جهرم	۲۱۳۷۳	۲۶/۶۱	۲۸/۸۳	۳۲/۲۱	۱۰/۸۹	۱۰/۸۴
۶	داراب	۱۷۱۳۹	۸/۳۳	۱۲/۱۹	۷۷/۰۵	۲/۲۴	۸/۱۲
۷	سپیدان	۵۶۱۸	۹/۵۱	۴۰/۴۴	۴۹/۰۹	۰/۰۷	۶/۴۳
۸	شیراز	۲۲۹۳۹۷	۳۰/۸۵	۳۷/۶۶	۳۷/۱۰	۲/۸۸	۱۶/۱۱
۹	فسا	۱۹۹۸۷	۱۸/۴۴	۲۵/۵۳	۵۴/۵۳	۱/۲۰	۱۰/۸۷
۱۰	فیروزآباد	۲۱۰۷۸	۱۳/۴۰	۲۳/۸۰	۶۱/۹۸	۰/۴۷	۱۰/۰۸
۱۱	کازرون	۲۵۴۹۰	۲۹/۳۶	۲۴/۲۶	۴۵/۰۵	۰/۷۳	۹/۹۹
۱۲	لار	۲۰۰۸۱	۲۵/۵۸	۲۹/۳۰	۳۰/۷۷	۱۳/۶۲	۸/۵۰
۱۳	لامرد	۱۰۷۷۳	۱۶/۱۶	۲۳/۶۸	۵۴/۴۵	۵/۳۰	۹/۶۱
۱۴	مرویش	۵۰۰۴۹	۱۸/۴۸	۲۱/۲۶	۵۸/۰۶	۱/۷۰	۱۴/۴۰
۱۵	ممسنی	۱۸۱۱۳	۱۲/۱۵	۱۳/۲۲	۷۴/۲۹	۰/۰۹	۱۱/۵۴
۱۶	نی ریز	۱۰۷۸۰	۱۴/۶۹	۱۷/۹۰	۶۶/۴۸	۰/۶۷	۱۱/۶۶
---	استان	۴۸۰۲۳۷	۱۲۱۲۵۳	۱۲۴۳۹۴	۲۱۷۹۹۳	۱۶۵۹۷	---
۱۰۰	درصد	۱۰۰	۲۵/۲۴	۲۵/۹۰	۴۵/۳۹	۲/۴۵	---

منبع: مهاجرت های استانی ۷۵-۱۳۶۵، براساس سرشماری های عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۷ ص ۲۵

آمار این جدول همچنان نشان می دهد که شهرستان های شیراز و کازرون در جذب مهاجران خارج از استان به ترتیب با ۳۰/۸۵ و ۲۹/۲۶ در صد در مرتبه دوم و سوم قرار دارند. در این مورد به نظر می رسد که فعالیت های صنعتی خدماتی و نزدیکی کازرون به مرکز استان و نقش خدماتی آن در این عامل مؤثر بوده است. در فاصله سال های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ جمعاً ۱۶۵۹۷ نفر از خارج از کشور به استان فارس وارد و در آن اسکان یافته اند.

جدول شماره (۶) توزیع مهاجران وارد شده به استان از ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ برحسب شهرستان

شهرستان	کل جمعیت	وارد شده از استانهای دیگر	درصد به کل جمعیت استان	درصد به کل واردشدگان	وارد شده از خارج کشور	درصد به کل مهاجران خارج از کشور استان
آباده	۱۱۱۲۲۰	۶۰۶۷	۵/۵۴	۵	۱۱۳	۰/۶۸
استهبان	۶۲۹۳۱	۱۵۹۶	۲/۵۳	۱/۳۱	۳۹	۰/۲۳
اقلید	۸۰۹۴۷	۱۰۳۶	۱/۲۷	۰/۸۵	۲۹	۰/۱۷
بوانات	۴۶۶۶۹	۱۹۰	۰/۴۰	۰/۱۵	۸	۰/۰۴
چهرم	۱۹۷۱۲۸	۵۶۸۸	۲/۸۸	۴/۶۹	۲۳۲۸	۱۴/۰۲
داراب	۲۱۰۹۳۵	۱۴۲۷	۰/۶۷	۱/۱۷	۳۸۴	۲/۳۱
سپیدان	۸۷۲۴۶	۵۳۴	۰/۶۱	۰/۴۴	۴	۰/۰۲۴
شیراز	۱۴۲۳۸۰۵	۷۰۷۷۳	۴/۹۷	۵۸/۳۶	۸۹۱۵	۵۳/۷۱
فسا	۱۸۳۸۱۸	۳۶۸۶	۲/۰۰	۳/۰۳	۲۴۱	۱/۴۵
فیروزآباد	۲۰۹۰۰۷	۲۸۲۴	۱/۳۵	۲/۳۲	۱۰۱	۰/۶۰
کازرون	۲۵۴۹۹۲	۷۴۵۹	۲/۹۲	۶/۱۵	۱۸۷	۱/۱۲
لار	۲۳۶۰۹۴	۵۱۳۷	۲/۱۷	۴/۲۳	۲۷۳۶	۱۶/۴۸
لامرد	۱۱۲۰۱۸	۱۷۴۱	۱/۵۵	۱/۴۳	۵۷۱	۳/۴۴
مرودشت	۳۴۷۳۲۸	۹۲۴۹	۲/۶۶	۷/۶۲	۸۵۱	۵/۱۲
ممسنی	۱۶۱۲۴۳	۲۲۶۲	۱/۴۰	۱/۸۶	۱۷	۰/۱۰
نی ریز	۹۱۶۴۵	۱۵۸۴	۱/۷۲	۱/۳۰	۷۳	۰/۴۳
استان	۳۸۱۷۰۳۶	۱۲۱۲۵۳	---	۱۰۰	۱۶۵۹۷	۱۰۰

منبع: مهاجرت های استانی ۷۵-۱۳۶۵، براساس سرشماری های عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۷ ص ۲۵

آمار جدول شماره ۶ نشان می دهد که سهم شهرستان های مختلف استان در برابر مهاجران برابر نبوده و از این نظر تفاوت های زیادی را نشان می دهد. بدیهی است در این ارتباط موقعیت جغرافیایی، توان های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نواحی مختلف در جذب مهاجران خارجی بی تأثیر نبوده است. براساس آمار این جدول از میان شهرستان های مختلف استان بیشترین سهم مربوط به شهرستان شیراز است که ۸۹۱۵ یا ۵۳/۷۱ درصد مهاجران را به خود اختصاص داده است. در مقابل کمترین سهم مربوط به شهرستان سپیدان است که ۰/۰۲۴ درصد از مهاجران را جذب کرده است. آمار نشان می دهد بعد از شهرستان شیراز، شهرستان های لار و چهرم با توان های صنعتی و خدماتی خود بیشترین سهم را در جذب مهاجران خارج از کشور دارند.

خلاصه و نتیجه گیری

پدیده مهاجرت یکی از ویژگی های جمعیت شناختی و یکی از جنبه های تحلیل جمعیت است. انسان غالباً از سرزمین هایی که شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنها نامساعد است خارج می شود و به مناطقی که دارای جاذبه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بهتری است وارد می شود. مهاجران به دنبال انگیزه های مختلفی مهاجرت می کنند که از میان آنها جستجوی زندگی و آسایش بیشتر و کار بهتر و دستمزد بالاتر در اولویت قرار دارد (۱/ص ۲۴۶)..

عمده ترین اشکال مهاجرت، مهاجرت های روستا به شهر و شهر به شهر است. مهاجرت های روستایی یکی از رایج ترین شکل های تحرک فضایی جمعیت هاست که همیشه از قضاوت های ارزشی الهام می گیرد از این جهت که مفاهیم شهر و روستا، تمدن روستایی و تمدن شهری مشاهده کننده را بی تفاوت نمی گذارد برعکس وزن این مفاهیم به معانی و هیجانات بسته است. مهاجرت روستایی با ترک محل خود و رفتن به محل دیگر به نظر می رسد که گاهی به یک گروه رقیب می پیوندد. چون معمولاً زندگی دهقانی و روستایی سنتی، ضد زندگی شهری جوامع صنعتی جلوه می کند (۳/ص ۱۲۲).

استان فارس پیش از سال ۱۳۴۵ از استان های مهاجرفرست ایران بوده و بیلان آن منفی بوده است. اما در سال ۱۳۴۲ کارخانه پتروشیمی شیراز و در سال ۱۳۴۵ پالایشگاه شیراز ایجاد می شوند. همچنین با افزایش ظرفیت ها و قابلیت های کشاورزی، گردشگری، توریستی، فرهنگی و آموزشی در روند مهاجرت به فارس تغییرات چشمگیری دیده شد.

البته در فاصله سال های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ در ادامه افزایش توان های خدماتی استان و همچنین جنگ ویژگی مهاجرپذیری آن ادامه یافته و خالص مهاجرتی آن به ۶۰۸۷۷ نفر رسیده است. در دهه ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ به خاطر خاتمه جنگ و برگشتن مهاجران خوزستانی به وطن اصلی خود و همچنین عدم توجه کافی در روند افزایش توان های صنعتی خدماتی متأسفانه استان فارس با بیلان منفی جمعیت مواجه شده است که برای تعادل بخشی جمعیت استان لازم است اقداماتی از قبیل گسترش صنایع بزرگ در استان، توزیع درآمدها چه در درون جوامع شهری و روستایی و چه میان این دو جامعه به صورت متعادل، گسترش فعالیت های بخش خصوصی و افزایش حجم سرمایه گذاری های اشتغال زا متناسب با شتاب نیروی انسانی تحصیل کرده جدید به بازار کار انجام شود.

منابع

منابع فارسی

- ۱- آشفته تهرانی، امیر جامعه شناسی جمعیت ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان، ۱۳۶۴.
- ۲- پتیبه، ژان، مهاجرت روستاییان، ترجمه محمد مومنی کاشی، از مجموعه چه می دانم، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۶۹.
- ۳- تودارو، مایکل، مهاجرت داخلی در کشورهای در حال توسعه، ترجمه مصطفی سرمدی و پروین رئیسی فرد، مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، تهران، ۱۳۶۷.
- ۴- حسامیان فرخ، گیتی اعتماد و محمدرضا حائری، شهرنشینی در ایران، نشر آگاه، تهران، ۱۳۶۳.
- ۵- زنجانی، حبیب اله، جمعیت و شهرنشینی در ایران، (جلد اول جمعیت) مرکز مطالعات و تحقیقاتی شهرسازی و معماری در ایران، تهران، ۱۳۷۰.
- ۶- زنجانی، حبیب اله، زرین تاج و عزیزاده آهی، مهاجرت، نشریه شماره ۲۸، مطالعات جمعیت، ۱۳۷۲.
- ۷- زنجانی، حبیب اله، مجموعه مباحث و روش های شهرسازی، وزرات مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۶۹.
- ۸- مرکز آمار ایران، سازمان برنامه و بودجه، نتایج سرشماری های عمومی نفوس و مسکن استان فارس، ۱۳۷۵.
- ۹- مرکز آمار ایران، سازمان برنامه و بودجه استان فارس، گزارش پنجم مطالعات اقتصادی اجتماعی و فرهنگی استان فارس، ۱۳۷۶.
- ۱۰- مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، نتایج تفصیلی کل کشور، ۱۳۷۵.
- ۱۱- مهاجرت های استانی ۱۳۷۵-۱۳۶۵، براساس سرشماری های عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۷.
- ۱۲- نظری، علی اصغر، جغرافیای جمعیت ایران، انتشارات پیام نور، تهران ۱۳۷۳.
- ۱۳- سازمان برنامه و بودجه، برنامه پنجم عمرانی کشور ۵۶-۱۳۵۲.

منابع انگلیسی

- 14- Lee.E.S.1966 A Theory of Migration Demography No 1.
- 15- New Man James. L Gordon Matzke 1987 Population Pattern Dynamic an prospect, United State of America.
- 16- Pressat, Roland (1989) The Dictionary of Demography Black well London.